

Теоретичне підґрунтя національного порозуміння

У політичній теорії народонаселення існує багато концепцій національного порозуміння. Поза тим усі вони можуть бути поділені, якщо опустити дрібні розходження, на дві категорії: «анти» і «за». Тобто теорії, які обґрунтовують необхідність захисту прав націй і визнають права націй на незалежне існування аксіомою міжнародних відносин. І такі, що повністю заперечують будь-які поступки національним меншинам, убачаючи в цьому загрозу розвитку державності.

Взаємовідносини союзів держав і окремих країн, народів і націй завжди турбували громадську і наукову думку, були предметом копітких наукових розвідок, у тому числі дослідників Польщі та України.

Взаємини двох країн і народів протягом століть склалися доволі трудно і небезболісно. Не минули їх і впливи оточуючих держав, які географічно й історично виявилися більш спроможними та витривалими в обстоюванні своїх гегемоністських

інтересів і устремлінь.

Історія розпорядилася так, що проблеми чи досягнення одного народу позначаються на житті іншого. Так склалося історично, і ніхто не в змозі подолати цю залежність.

Проблемами міжнародних українсько-польських взаємин цікавилися сусіди-зичливці, які час від часу намагалися підказати логічне рішення, а в деяких випадках і виправити ситуацію силоміць.

Історичні етапи розвитку за напрямками і стру-

турними перебудовами у сусідів рідко збігалися. Різнилися вони і в міжвоєнну добу європейського розвитку. Ця доба, що стала історичною епохою відродження польського народу, виявилася проблемним періодом для українського. Історичні повороти розкладу політичних сил у європейському регіоні диктували необхідність вироблення відповідних концепцій розвитку суспільства, формування громадської думки і світогляду. Цьому покликанию відповідали громадські і партійні діячі міжвоєнного періоду Польщі, яскраві особистості, талановиті державні діячі.

Серед них перш за все виокремимо Юзефа Пілсудського (1867-1935 рр.), який у своїх поглядах пройшов шлях від концепції федералізму — вільної співпраці вільних народів (шляхом розчленування Росії та виокремлення народів у незалежні держави), до пацифікації (фактично, колонізації й антиукраїнської політики місцеві адміністрації

Роман Дмовський (1864-1939), політичний діяч і публіцист, засновник націоналістичного політичного угруповання «Табір великої Польщі»

Західній Україні). У 1903 р. Ю. Пілсудський стверджував: «На землях Литви і Русі (читай — України) після перемоги з'являться дві чи три окремі, незалежні республіки, які можуть поєднатися в якийсь більш менш міцний федеративний союз». Однак у приватних розмовах він був упевнений, що «іншого шляху народи не мають, тільки той, щоб іти з нами (тобто з поляками) поруч, і найтісніше поруч».

Перша світова війна піднесла визвольний рух усіх

Юзеф Пілсудський (1867-1935), перший голова відродженої польської держави

народів. Російський тимчасовий уряд визнав культурну автономію національних меншин. На українських і польських землях вирувало громадсько-політичне життя. Відродилася ідея польської цивілізаційної місії на Сході. У зв'язку з українсько-польською війною Ю. Пілсудський писав, що поляки мають відбити Львів і захистити це місто від посягань українців, це їхній обов'язок.

Причини війни вбачав не в намаганні українців мати свою «вільну державу і волю», а в тому, що Польща не захопила у свій час більшу частину Галичини, а це підбивало русинів на вільних землях до війни із Польщею. Це — 1919 рік. Наступного року Польща перемогла українську армію. Пілсудський дає завдання журналістам «писати і говорити про федералізм», тобто пропагувати федеративний устрій майбутньої держави. На своє виправдання пояснює: захоплення 400 тис. українських селян, що не усвідомили себе національно, не є імперіалізмом.

Незважаючи на налаштованість Ю. Пілсудського щодо українського народу, його уряд в основному сприяв колонізації та антиукраїнській політиці місцевої адміністрації на Західній Україні. Ситуація загострилася у зв'язку з так званою пацифікацією, схваленою Пілсудським, і проведеними ним арештами українських парламентаристів та інших політичних діячів.

Переворот 1926 року. За грати кинуті 6 тис. українців, загинуло 500, поранено понад 1 тис. чоловік. «Така політика панівних класів є злочином проти українців і білорусів», —

Станіслав Стемповський (1870-1952), польсько-український політичний діяч періоду Народної Республіки

підкреслювали депутати польського парламенту.

Відмова Міністра закордонних справ Польщі Й. Бека від договору про захист національних меншин 13 вересня 1934 р., проголошена за особистою ініціативою Ю. Пілсудського, зробила непевним майбутнє української громади в Польщі.

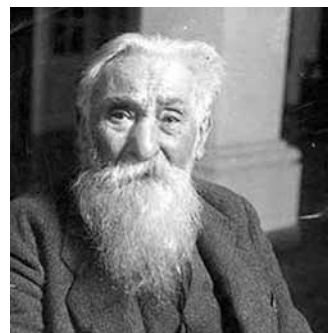
Серед польських діячів згадаймо Станіслава Стемповського, Стефана Шведовського, Романа Дмовського, Юзефа Кожиховського, Генріха Юзефського та інших. Фактично, їхні теоретичні дослідження, погляди та ідеї, практична робота стали підґрунтям для формування світогляду не одного покоління поляків. Ці особистості увійшли в історію Польщі як захисники її інтересів на різних світових полюсах і в різні історичні періоди.

Питання пограничних національних взаємин, що доповнювалося проблемою прав національних меншин, не раз поставало і в Україні, і в Польщі, де національними меншинами ставали поперемінно то поляки в Україні, то українці в Польщі (війни не давали іншого шляху). Панівна верхівка обирала

той варіант теоретизування, який був ближче і зрозуміліше. При цьому сторони не завжди керувалися набреними основами міжнародного права захисту і підтримки національних угруповань.

В історичному минулому і нині серед найбільш дієвих і впливових варто виокремити ідеї польських націонал-демократів (Національно-демократична партія, створена в Польщі 1897 року, яка стала найсильнішою буржуазно-націоналістичною в країні). Своє головне покликання представники цієї течії вбачали в колонізації українського та білоруського населення, яке, фактично, опинилося під владою Польщі, в утворенні в польському суспільстві протидії національним прагненням інших непольських народів.

Виходячи з концепції пріоритету загальнонаціональних інтересів над «дрібними» інтересами національних меншин, роль суверена має відігравати польський народ — виключний власник засобів виробництва в країні та єдиний нащадок і спадкоємець культурних надбань. Програмою передбачалася цілковита колонізація українців і білорусів, повна ізоляція євреїв, економіч-

Болеслав Лімановський (1835-1935), видатний польський історик, сенатор Польської Республіки

не і політичне послаблення німецького народу.

У «Думках сучасного поляка» Р. Дмовські писав: «Там, де ми можемо помножити свою силу і свою цивілізаторську місію, поглинаючи інші елементи (читай — народи), жодне право не забороняє нам того, і робити це ми зобов'язані».

Хоча інтереси національних меншин були юридично закріплені міжнародними угодами Польщі, такими як угода про захист меншин, підписана Польщею, США, Францією, Великою Британією, Італією та Японією 28 червня 1919 р. в рамках реалізації постанов ст. 93 Версальської мирної угоди, а також знайшли відображення в польських конституціях 1921 і 1935 рр., вони практично не виконувалися.

Отже, офіційна політична програма позбавляла непольське населення держави можливості вільного розвитку, намагалася перетворити його на громадян нижчої категорії.

Зрештою на практиці такий підхід призвів до перерозподілу українських земель і створення на межі «спеціального кордону», де було поселено стільки поляків, які своєю чисельністю колонізували місцеве українське населення. Автором цієї концепції та певною мірою реалізатором був Роман Дмовські.

У тому ж напрямі розвивалися ідеї змін національних пропорцій народонаселення східних земель країни шляхом штучних спрямувань людських потоків, переселенням людей з центральної Польщі на українські землі.

Довідково: Р. Дмовські/ий (1864-1939 рр.) — відомий

мий польський політичний діяч, організатор Ліги народів (1893 р.), яка була перетворена на Націонал-демократичну партію 1897 року. Під час Першої світової війни виступив на боці Антанти, очолив Польський національний комітет у Петербурзі (1914 р.), пізніше з такою ж назвою комітет у Парижі (1917 р.). У 1919 р. — керівник польської делегації на Паризькій мирній конференції. Заснував «Табір великої Польщі» (1926-1933 рр.). Яскравий представник та ідеолог польської націонал-демократії, мав значний вплив на формування засад польської східної політики в 1918-1919 роках. Пропозиції щодо майбутнього українських земель були проголошені ним у меморандумі, підготовленому для Паризької мирної конференції та представленому Комісії з польського питання Вищій раді Паризької мирної конференції 1919 року. У документі було висунуто вимогу приєднання до Польщі Західної України з Галичиною включно. Ця ідея реалізувалася: під тиском Франції Паризька мирна конференція уповноважила Польщу окупувати Східну Галичину (26 червня 1919 р.).

Тадеуш Голувко (1889-1931), польський політик, видавець, публіцист, один з діячів прометеїзму

Генрік Юзевський (1892-1981), державний діяч II Речі Посполитої, художник, історик

Суть іншого напрямку — поміркованого федералізму — представлено громадським діячем Болеславом Лімановським — полягає в розробці ідеї федерації народів: «вільних із вільними», «рівних із рівними». «Поляки, українці, білоруси, литвини вільним і загальним голосуванням постановляють чи жити їм у федеративній державі, чи відокремитись кордонами».

Серед федералістів виділяється постать Тадеуша Голувка (1899-1933 рр.), який був активним політичним діячем у реалізації східної політики Польщі в таборі Ю. Пілсудського. Він виступав проти війни Польщі із Західно-Українською Народною Республікою, у якій бачив намагання поляків повернути свої маєтки. «Для Польщі, — писав він, — було б набагато краще, щоби Україна була незалежною державою. Україна тоді б шукала союзу у Польщі, а не Росії».

До поміркованого федералізму можна віднести й соціалістичну течію, представники якої намагалися вивільнити з-під царського ярма всі пригноблені самодержавством народи. «Найбільш чутливим засобом ослаблення царизму буде відокремлення від

російської держави інших народів», — йшлося в постанові Ш з'їзду Польської соціалістичної партії — ППС 1895 року.

Підбиваючи підсумок, зазначимо, що серед найбільш дієвих в історичному минулому, які впливають і на сьогодні, слід виокремити ідеї польських націонал-демократів (Націонал-демократична партія створена в Польщі 1897 р. і стала найсильнішою буржуазно-націоналістичною партією країни). Своє головне покликання представники цієї течії вбачали в колонізації українського та білоруського населення, що опинилося під владою Польщі, у створенні в польському середовищі протидії національним прагненням інших непольських народів.

Ці питання стосуються злагоди будь-яких народів, при цьому особливі проблеми виникають на пограниччі — земель, мов, культур, світоглядів, релігій тощо.

У польському інформаційному середовищі все частіше з'являються думки про помилковий вибір поляків, які втратили десятки років, орієнтуючись на «слабку» Україну.

У польському політичному середовищі є сили,

які намагаються вплинути на перегляд зовнішньополітичної концепції в бік переорієнтації на сильного партнера — Росію. Тож, криза економічна, криза політична відновлюють і кризи історичної пам'яті.

До слова: Верховна Рада України свого часу не визначила операцію «Вісла» 1947 р. геноцидом проти українського народу...

І питання «Волині» продумане й підготовлене. Однак, ким? Кому це вигідно? Вигідно провести чорну полосу розбрату між нашими народами?

ШАНОВНА ПОЛЬСЬКА ГРОМАДО! НЕ ЗАБУВАЙМО НЕ ТІЛЬКИ «ВОЛИНІ» І «ВІСЛИ». НЕ ЗАБУВАЙМО СМОЛЕНСЬКА, ХАРКОВА, ЯВОЖНА... СЬОГОДНІ ТРЕБА ДУМАТИ, НЕ ПОСПІШАТИ З ВИСНОВКАМИ, АНАЛІЗУВАТИ І ВРЕШТІ НАВЧИТИСЯ ПРОЩАТИ. ПРОЩАТИ ОДНЕ ОДНОМУ.

ЗАРАДИ ВИЖИВАННЯ. ЗАРАДИ МАЙБУТНЬОГО.

Людмила Чекаленко, завідувач кафедри зовнішньої політики і дипломатії Дипломатичної академії України при МЗС

Сейм Польщі визнав Волинську трагедію геноцидом